

Kunstmatige intelligentie: de opmars voorbij

Stef van Gompel*

De ontwikkeling van artificiële of kunstmatige intelligentie (AI) gaat razendsnel. De opkomst van chatbots zoals ChatGPT, die aan de hand van simpele vragen met instructieve ‘prompts’ in een oogwenk teksten genereert, en programma’s zoals Midjourney, DALL-E en Stable Diffusion, die op basis van beschrijvingen, commando’s en tekstaanwijzingen in een mum van tijd de mooiste afbeeldingen genereren, doet de nodige maatschappelijke en juridische vragen rijzen.¹

Auteurs, met name uit de tekst- en beeldhoek, zien in deze AI-systemen directe concurrentie en vrezes voor verlies aan broodwinning. Maar ook andere sectoren worden geraakt: AI wordt ook toegepast voor het genereren van muziek en zelfs de stem van zangers, het karakteristieke geluid van rock-bands en bewegende beelden van acteurs kunnen door AI worden gerecreëerd.²

Het verbaast dan ook niet dat auteurs en artiesten zich verzetten tegen deze AI-toepassingen, althans tegen het vrijelijk gebruik van hun werken als trainingsdata voor AI. Zo zijn een aantal kunstenaars in de Verenigde Staten een *class action* begonnen tegen Stability AI, Midjourney en DeviantArt en heeft Getty Images een rechtszaak aangespannen tegen Stability AI in het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten.³ In al deze zaken wordt de AI-ontwikkelaars verweten inbreuk te maken op het auteursrecht op afbeeldingen van miljoenen makers door deze te reproduceren en te gebruiken als trainingsdata voor AI.

In de EU zien we dat sommige auteurs en artiesten het rechtenvoorbehoud van artikel 4 DSM-richtlijn inroepen om het gebruik van hun werken als trainingsdata voor AI

tegen te gaan.⁴ Deze tekst- en datamining-uitzondering ligt in de EU aan de basis van het gebruik van werken als trainingsdata voor commerciële AI-toepassingen.⁵ Door het voorbehouden van rechten geven makers aan dat hun werken niet als input voor AI-systemen mogen worden gebruikt (‘opt-out’), tenzij zij hiervoor expliciet toestemming verlenen. Daartoe kunnen licenties worden verleend, al dan niet geëffectueerd door collectieve beheersorganisaties. Zo kunnen makers toch worden gecompenseerd voor het gebruik van hun werken als input voor AI-creaties.

Er is evenwel geen eenduidige manier om te opt-outen. Overweging 18 van de DSM-richtlijn stelt als enige eis dat voor online content een rechtenvoorbehoud ‘machinaal’ leesbaar moet zijn. Dit kan bijvoorbeeld door het plaatsen van robots.txt-files of het selecteren van specifieke ‘tags’ bij het uploaden om te voorkomen dat werken voor AI-trainingsdoeleinden worden gescrept van het internet.⁶ Voor beeldmakers bestaat daarnaast de mogelijkheid om zelf na te gaan of hun werken in bestaande AI-trainingssets zijn opgenomen,⁷ waarna ze met behulp van een speciaal ontwikkelde tool een opt-out verzoek kunnen doen.⁸ De vraag is of makers in andere sectoren zich ook kunnen organiseren om het rechtenvoorbehoud vorm te geven, bijvoorbeeld door het ontwikkelen van soortgelijke initiatieven om opt-outs mogelijk te maken.

Het lijkt ik elk geval beter te voorkomen dat werken in een AI-trainingsset belanden, dan deze achteraf te verwijderen. Het is onduidelijk of achteraf opt-outen wel het gewenste effect heeft. Als een AI-systeem eenmaal is getraind met werken en daaruit meta-informatie over patronen, trends

* Prof. dr. S.J. van Gompel is hoogleraar intellectuele eigendom aan de VU Amsterdam en redacteur van dit blad.

1 Zie Dirk Visser, ‘Robotkunst en auteursrecht’, *NJB* 2023/454, voor een uitvoerige uiteenzetting van relevante auteursrechtelijke vraagstukken.

2 Zie o.a. Thania Garcia, ‘David Guetta Replicated Eminem’s Voice in a Song Using Artificial Intelligence’, *Variety* 8 February 2023, <https://variety.com/2023/music/news/david-guetta-eminem-artificial-intelligence-1235516924/>; Will Bedingfield, ‘The Bruce Willis Deepfake Is Everyone’s Problem’, *Wired* 17 October 2022, <https://www.wired.co.uk/article/bruce-willis-deepfake-rights-law>.

3 Sarah Andersen, Kelly McKernan & Karla Ortiz v Stability AI, Midjourney & DeviantArt, class action complaint before the US District Court for the Northern District of California, 13 January 2023, <https://stablediffusionlitigation.com/pdf/00201/1-1-stable-diffusion-complaint.pdf>; ‘Getty Images

Statement’, press release of 17 January 2023, <https://newsroom.gettyimages.com/en/getty-images/getty-images-statement>; *Getty Images v Stability AI*, complaint before the US District Court for Delaware, 3 February 2023, <https://copyrighlately.com/pdfviewer/getty-images-v-stability-ai-complaint/>.

4 Zie bijvoorbeeld de FAQ van Pictoright: <https://pictoright.nl/faq/mag-mijn-werk-gebruikt-worden-als-trainingsdata-voor-een-ai-systeem-2/>.

5 Voor niet-commerciële AI-toepassingen voor wetenschappelijke onderzoeksdoeleinden is het niet mogelijk om een rechtenvoorbehoud te maken. Zie art. 3 DSM-richtlijn.

6 Zie o.a. <https://pictoright.nl/faq/wat-kan-ik-doen-om-te-voorkomen-dat-mijn-werk-wordt-gebruikt-als-trainingsdata-voor-een-ai-systeem/>.

7 Zie de website: <https://haveibeentrained.com/>.

8 Deze tool heet Spawning: <https://spawning.ai/>.

en onderlinge verbanden heeft gegenereerd, kan dan worden verwacht dat de machine deze meta-informatie na een opt-out zomaar ‘vergeet’? Dat is nog niet zo vanzelfsprekend, laat onderzoek over het verwijderen van (persoons)gegevens uit AI-systemen zien. Wetenschappers weten niet altijd precies hoe individuele gegevens de AI-algoritmen beïnvloeden en ook blijken AI-systemen bepaalde gegevens te ‘onthouden’, zelfs nadat trainingsdata zijn verwijderd.⁹

Verder is het de vraag of het wenselijk is als er massaal wordt geopt-out. Dit heeft immers ook een belangrijke keerzijde. Naast generatieve AI, die gericht is op het creëren van nieuwe werken van letterkunde, wetenschap en kunst, wordt AI toegepast op legio andere gebieden, waaronder de geneeskunde, journalistiek, beveiliging, landbouw en milieubeheer. Het maatschappelijk en economisch potentieel van AI is dus enorm. Dit vereist wel trainingsdata, waaronder training van beschermde werken. Een massale opt-out laat zich hiermee moeilijk rijmen.¹⁰

Een rechtenvoorbehoud is ook niet de enige manier om op te kunnen treden tegen het gebruik van werken als trainingsdata voor AI. Het Israëliëse Ministerie van Justitie heeft opgemerkt dat de diversiteit van de trainingsdata een relevante factor kan zijn om vast te stellen of het gebruik van werken als input voor AI-systemen als *fair use* is aan te merken. Een niet gediversifieerde dataset, samengesteld uit werken van één enkele maker, leert het AI-systeem de specifieke stijl van die maker na te bootsen en dat kan indruisen tegen diens legitieme belangen.¹¹ Hoewel er in de EU geen *fair use* verweer mogelijk is, moet de tekst- en datamining-uitzondering van artikel 4 DSM-richtlijn wel

aan de driestappentoets voldoen.¹² AI-systemen die werken genereren die te dicht raken aan het bestaande oeuvre van makers zouden daarmee onverenigbaar kunnen zijn, als wordt aangetoond dat door te eenzijdig training van het AI-systeem, afbreuk wordt gedaan aan de normale exploitatie van de als trainingsdata gebruikte werken of de wettige belangen van de rechthebbenden van die werken onredelijk worden geschaad. Daarnaast zouden AI-systemen die nieuwe werken generen in de stijl en het genre van individuele makers zich mogelijk schuldig maken aan onrechtmatige stijl nabootsing via het leerstuk van de onrechtmatige daad,¹³ hoewel de ruimte daarvoor na het Broeren/Duijssens-arrest van de Hoge Raad gering is.¹⁴ Tot slot zouden het gegevensverwerkingsregime van de AVG, het portretrecht, het recht op bescherming van de eer en goede naam en (eventueel) het strafrecht een grondslag kunnen bieden om op te treden tegen het gebruik van en het trainen van AI met iemands portret of stem.¹⁵

Hoe dit ook zij, de opkomst van AI is niet meer te stoppen. Onlangs heeft een groep prominente academici en techneuten wel opgeroepen tot een adempauze van minimaal zes maanden om veiligheidsmaatregelen op te stellen en na te denken over hoe we met de steeds complexere en geavanceerdere AI moeten omgaan.¹⁶ Ook binnen het auteursrecht zal AI op de een of andere manier een plek moeten krijgen. Maar daarvoor is ook een bredere maatschappelijke discussie nodig over de rol die we voor AI-systemen zien weggelegd in onze samenleving. Mogelijk kan hiermee een begin worden gemaakt op het ALAI congres in Parijs, waar dit thema prominent op de agenda staat.¹⁷

9 Samuel Greengard, ‘Can AI Learn to Forget?’, *Communications of the ACM*, April 2022, vol. 65 no. 4, p. 9-11.

10 P.B. Hugenholtz, ‘Artikelen 3 en 4 DSM-richtlijn: tekst- en datamining’, *AMI* 2019-5, p. 167-171.

11 Ministry of Justice of Israel, ‘Opinion: Uses of Copyrighted Materials for Machine Learning’, 18 December 2022, <https://www.gov.il/BlobFolder/legalinfo/machine-learning/he/18-12-2022.pdf>, p. 23.

12 Art. 7 lid 2 DSM-richtlijn.

13 Dirk Visser, ‘Robotkunst en auteursrecht’, *NJB* 2023/454, p. 514.

14 HR 29 maart 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY8661, *NJ* 2013/504, m.nt. P.B. Hugenholtz, *AMI* 2013/5, m.nt. J.C.S. Pinckaers, *IER* 2013/40, m.nt. F.W.E. Eijsvogels (Broeren/Duijssens) laat geen ruimte voor aanvullende bescherming op grond van

art. 6:162 BW tegen slaafse nabootsing van stijl, behoudens “bijzondere omstandigheden” waaronder niet begrepen de omstandigheid dat de nabootsing nodeloos is en bij het publiek verwarring wekt. De Hoge Raad laat in het midden waarin die bijzondere omstandigheden kunnen bestaan.

15 B. van der Sloot, Y. Wagensveld en B.-J. Koops, ‘Deepfakes: De juridische uitdagingen van een synthetische samenleving’, WODC rapport 3137, Tilburg University, November 2021.

16 ‘Pause Giant AI Experiments: An Open Letter’, 22 March 2023, <https://futureoflife.org/open-letter/pause-giant-ai-experiments/>.

17 ALAI congress, ‘Literary and artistic property through the prism of artificial intelligence’, Paris, 22-23 June 2023, <https://alai-paris2023.org/en/>.

VAN DE REDACTIE

Na een redacteurschap van 15 jaar heeft prof. dr. Martin Senftleben afscheid genomen van de redactie van *Auteursrecht*. Martin trad in 2008 toe tot de redactie, waarvan hij vijf jaar (2010-2014) voorzitter is geweest. De redactie is hem veel dank verschuldigd voor zijn waardevolle inbreng tijdens de redactievergaderingen en het groot aantal belangwekkende en lezenswaardige artikelen en annotaties die hij voor het blad heeft geschreven.